

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Het gemeentehuis van Dworp in Beersel

Monument met overgangszone

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Het gemeentehuis van Dworp, Beersel (Dworp), Alsebergsesteenweg
612 – monument met overgangszone

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23003/106.1

Joeri Mertens

25/05/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Thema gemeentehuizen	4
1.1.	Vlaamse Rand	5
1.2.	Gemeentehuizen	5
1.2.1.	Terminologie	5
1.2.2.	Historiek	6
1.3.	Selectie.....	10
1.4.	Bibliografie	10
2.	Beschrijvend gedeelte	11
2.1.	Situering	11
2.2.	Historisch overzicht	11
2.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	13
2.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	14
3.	Evaluerend gedeelte	15
3.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	15
3.2.	Motivering van het type bescherming	17
3.2.1.	Motivering bescherming als monument	17
3.2.2.	Motivering van de overgangszone	17
3.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	17
3.3.1.	Afbakening beschermd monument.....	17
3.3.2.	Afbakening overgangszone	17
3.4.	Juridische toestand	18
3.4.1.	Onroerend Erfgoed:	18
3.4.2.	Ruimtelijke Ordening:	18
4.	Beheersvisie	18
4.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	18
4.1.1.	Beheersdoelstellingen beschermd monument.....	18
4.1.2.	Beheersdoelstellingen overgangszone	18
4.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed.....	19
4.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	19
5.	Bronnen	19
6.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	20
6.1.	Omgevingsplan bij de bescherming	20
6.2.	Fotobijlage	20
6.3.	Documentatie	20

1. THEMA GEMEENTEHUIZEN

In de beleidsbrief 2017 voorziet minister Bourgeois onder initiatief 13 het verder inventariseren en opstellen van beschermingsvoorstellen in hanteerbare deelpakketten. Daarbij wordt de Vlaamse Rand genoemd als initiatief volgend op de lopende herinventarisatie. Dit dossier behoort tot de thematisch-geografische bescherming 'Gemeentehuizen in de Vlaamse Rand'.

Er zijn verschillende boeken gepubliceerd over stad- en gemeentehuizen. Ze zijn generalistisch opgevat of behandelen een specifieke gemeente, regio of provincie. De Inventaris van het Onroerend Erfgoed biedt het beste overzicht van gemeentehuizen in Vlaanderen, ook al werden daar niet alle gemeentehuizen opgenomen. In de oudste inventarissen ontbreken vooral de plattelandsgemeentehuizen en de gemeentehuizen opgetrokken na 1830. Er werden 541 gemeentehuizen en voormalige gemeentehuizen opgenomen.

Na het desktoponderzoek waarbij de Inventaris van het onroerend erfgoed en de literatuur werden doorgenomen en aanvullende exterieuronderzoeken in de Vlaamse Rand werden uitgevoerd, werden tien gemeentehuizen verder onderzocht op hun beschermenswaardigheid. Na een plaatsbezoek van het interieur stelt Onroerend Erfgoed voor om de lijst voor de Vlaamse Rand te vervolledigen met 3 bijkomende monumentenbeschermingen:

- Beersel (Dworp), Alsebergsesteenweg 612
- Sint-Pieters-Leeuw (Vlezenbeek), Gemeenteplein 1
- Vilvoorde (Vilvoorde), Grote Markt zonder nummer

Volgende gemeentehuizen werden verder onderzocht na het desktoponderzoek doch niet geselecteerd voor bescherming:

- Asse (Asse), eclectisch gemeentehuis van architect L. Spaak uit 1861-1864. Beeldbepalend gelegen aan de Markt, interieur sterk gerenoveerd.
- Dilbeek (Itterbeek), neoclassicistisch gemeentehuis omstreeks 1868, gelegen aan een straat. Interessante opdeling tussen gemeentehuis op de verhoogde gelijkvloerse verdieping en een conciërgewoning in het souterrain, sterk verwaarloosd.
- Grimbergen (Beigem) typisch eclectisch plattelandsgemeentehuis van architect L. Spaak uit 1865, gelegen aan een straat met een voorplein. Momenteel geïntegreerd in de gemeenteschool. Intern sterk verbouwd.
- Linkebeek (Linkebeek), eclectisch gemeentehuis van architect Hansotte, omstreeks 1868. Combinatie van een gemeentehuis en aanpalend schooltje. Intern volledig verbouwd.
- Machelen (Diegem), neoclassicistisch gemeentehuis van architect L. Spaak, uit 1854. Gelegen in een hoek van het gemeenteplein, ervan gescheiden door een straat. Aansluitend een nieuwbouw gemeenschapscentrum. Eenvoudig interieur dat sterk gerenoveerd werd.
- Sint-Pieters-Leeuw (Sint-Pieters-Leeuw), neoclassicistisch gemeentehuis ontworpen door architect Cordemans omstreeks 1850. Volledig heringericht als bibliotheek met verregaande verbouwingwerken.
- Zaventem (Zaventem), eclectisch gemeentehuis uit 1866. Gelegen langs een straat. Aanpalend schooltje geïntegreerd bij het gemeentehuis. Intern sterk verbouwd.

1.1. Vlaamse Rand

In 1830 telde België 2739 gemeenten. Sinds de fusie van de gemeenten in 1975 bleven daarvan nog 589 gemeenten over, waarvan er 308 in Vlaanderen gelegen zijn. In heel Vlaanderen zijn momenteel 157 stad- en gemeentehuizen beschermd.

Negentien gemeenten vormen samen de Vlaamse Rand. In totaal zijn er in de Vlaamse Rand 50 deelgemeenten met elk een gemeentehuis. Vierenveertig gemeentehuizen werden opgenomen in dit onderzoek, waarvan er op 1 januari 2017 negen een vorm van bescherming genoten (één als landschap, acht als dorpsgezicht)¹.

- Asse (Bekkerzeel), Notelaarstraat 6, 1869, gemeentehuis + school, dorpsgezicht 2002
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/76778>
- Asse (Mollem), Dorp 1, 1863, gemeentehuis + school, dorpsgezicht 1980
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/76807>
- Beersel (Aalsemberg), Oude Poststraat 3-5, 1849, neoclassicistisch, L. Spaak, dorpsgezicht 2004
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/304538>
- Dilbeek (Groot-Bijgaarden), Isidoor Van Beverenstraat 20, 1865, landschap 1955.
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/38980>
- Dilbeek (Sint-Ulriks-Kapelle), Kerkstraat 3, 1869, neoclassicisme, dorpsgezicht 1980.
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/39067>
- Tervuren (Vossem), Dorpsplein 1, 1863, gemeentehuis + school, dorpsgezicht 1981
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/300622>
- Tervuren (Vossem), Dorpsstraat 36-38, 1913, neotraditioneel, E. Martin, dorpsgezicht 1981
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/300627>
- Tervuren (Tervuren), Brusselsesteenweg 6, 19de-eeuw, dorpsgezicht 1989
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/216870>
- Zaventem (Sterrebeek), Dorp 26-30, 1849, Voyer, dorpsgezicht 2001
<https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/40940>

1.2. Gemeentehuizen

1.2.1. Terminologie

Verschillende begrippen worden soms door elkaar gebruikt:

Schepenhuis: is volgens de Inventaris van het Onroerend Erfgoed 'een locatie waar de schepensbank haar vergadering hield. In de middeleeuwen gebeurde dit voornamelijk in openlucht. Vanaf de 13de eeuw werden ook stenen gebouwen opgericht (vaak in samenhang met een belfort) waarin de schepenen konden samenkomen. Schepenhuisen zijn de voorlopers van de latere gemeente- en stadhuizen'.² In de Vlaamse Rand werden geen schepenhuisen geregistreerd dus deze term wordt verder niet gehanteerd.

Stadhuis: is volgens de Inventaris van het Onroerend Erfgoed 'een gebouw waarin het bestuur en doorgaans de administratie van een stad is ondergebracht en waar zich de raadszalen en het kantoor van de burgemeester bevinden'.³ In historische context slaat stadhuis op elk pand dat gebruikt werd door de schepenen van vrije steden. Zij voorzien

---

¹ Het beschermde 'gemeentehuis' in Groot-Bijgaarden wordt hier niet als gemeentehuis meegeteld omdat het niet als dusdanig gebouwd werd en pas na zijn reconstructie in de jaren 1930 die functie kreeg.

² <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/376>

³ <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/402>

in het dagelijkse administratief bestuur en hebben hoge juridische bevoegdheid. Het stadhuis is de enige opvolger van het schepenhuis en wordt enkel toegepast bij steden. Enkel het stadhuis van Vilvoorde, als enige stad in het onderzochte gebied, komt in aanmerking voor deze categorie.

Gemeentehuis: is volgens de Inventaris van het Onroerend Erfgoed 'een gebouw waarin het bestuur en (doorgaans) de administratie van een gemeente is ondergebracht en waar zich de raadszalen en het kantoor van de burgemeester bevinden'.⁴ Het type bestaat sinds Franse Revolutie en biedt plaats aan de Gemeenteraad en het College van burgemeester en schepenen. Deze term wordt echter ook overkoepelend gebruikt voor alle schepenhuisen, wethuisen, gemeente- en stadhuizen. In dit dossier zal de term op deze laatste manier gehanteerd worden.

1.2.2. Historiek

1.2.2.1. tijdens het Ancien Régime⁵

Schepenhuisen

Het fenomeen 'Schepenhuis' is het resultaat van het ontstaan van een burgerlijke macht naast de oudere adellijke macht in de feodale middeleeuwen. Die opkomende burgerlijke macht, gesteund op een bloeiende handelseconomie, zal aanvankelijk de heer steunen in de poging de 'portus' te verdedigen. Al snel evolueert deze inzet naar een organisatie van de portusgemeenschap op zich. Het economische belang van de handelaars deed de drang naar eigenbestuur groeien en liet een politiek besef ontstaan. Naast een medestander van de heer werd de portus een concurrent die streefde naar grotere autonomie (vrijheden) in ruil voor zijn steun aan de heersende adellijke elite. Een portus die vrijheden verkreeg noemde zich 'een gemeente'. Tot die vrijheden, die vastgelegd werden in een charter, behoorden het voorrecht op zelfbestuur, rechtspraak, verdediging en ontheffing van de herendienst. Onder het moto 'stadslucht maakt vrij' onderscheidde men zich van het omringende feodaal georganiseerde platteland. Hoei werd de eerste stad van België die een stadscharter kreeg in 1066 omwille van zijn financiële steun aan de prins-bisschop van Luik. De meeste Belgische steden moesten wachten tot de 12de, 13de of 14de eeuw (Geraardsbergen 1068, Gent ca 1100, Doornik 1187, Oudenaarde 1189, Vilvoorde 1192, Hoogstraten 1210, Geldenaken 1211, Zoutleeuw 1213, Dendermonde 1233, Eeklo 1240, Ronse 1240, Sint-Niklaas 1241, Ninove 1339).

De nieuwe politieke macht had een vergaderruimte nodig. Aanvankelijk werd die gevonden in de markthallen maar door de toename aan bevoegdheden en administratie (professionele schrijvers in stadsdienst) werden deze ingeruild voor panden die specifiek voor deze nieuwe stedelijke functie opgetrokken werden: het 'gemeen-huis' of schepenhuis. Het Oude Schepenhuis van Aalst, opgetrokken in 1225, wordt met zijn romaanse kern beschouwd als het oudste nog bestaande schepenhuis van de voormalige Nederlanden. Volwaardige schepenhuisen lijken echter pas vanaf de 14de-15de eeuw uit

---

⁴ <https://id.erfgoed.net/thesauri/erfgoedtypes/158>

⁵ Er werd geput uit volgende bronnen:

Delmelle J. 1975: *Stadhuizen en gemeentehuisen van België*, Nieuwe gidsen 5, Brussel /Paris.

Devos P. 1982: *De gemeentehuisen van Oost-Vlaanderen* (2dln), Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen, Gent.

Devos P. 1995: *Van belfort naar administratief centrum*, onuitgegeven document provincie Oost-Vlaanderen.

Pevsner N. 1976: *A history of building types*, Princeton.

S.N. 1975: *Kathedralen en stadhuizen 1975, Europees jaar voor het bouwkundig erfgoed*, Brussel.

Van Loo A. 2003: *Repertorium van de Architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen.

de markthal te zijn ontwikkeld. Wellicht wilden de steden hun macht en prestige ten opzichte van het groeiende centrale bestuur benadrukken door het optrekken van schepenhuisen, soms in combinatie met een belfort.

Stijl en typologie

Omwille van die representatieve functie was er vanaf het prille begin een grote aandacht voor een kwalitatief hoogstaande afwerking van de gevels. Stilistisch volgt de architectuur de smaak van de tijd.

Een echt typische plattegrond en opstand voor een schepenhuis werd nooit ontwikkeld. Elementen uit de militaire en paleisarchitectuur werden met elkaar vermengd: aanleg in de breedte, kantelen, torentjes, bordes- en statietrappen, rijke interieuraankleding, ... Eveneens werden de schepenhuisen voorzien van een balkon, oorspronkelijk om de heer te eren maar ook om de verordeningen af te roepen.

Intern bestaan de eerste schepenhuisen meestal uit een gemeenschappelijke hal, een altaar, soms een kapel en een feestzaal, een vergaderzaal voor de schepenen en een rechtszaal, een eetkamer en keuken. Lokalen voor de administratie schijnen veelal te ontbreken of worden in een latere fase ingericht wat wijst op de in oorsprong puur ceremoniële functie van het schepenhuis.

Gezien de grote stedelijke bloei in de 14de en 15de eeuw werden de eerste stedelijke schepenhuisen in gotische stijl gebouwd (Gent 1482-1518, Leuven 1439-1469, Oudenaarde 1526-30, Zoutleeuw 1530-1538). Mogelijk als gevolg van het versterkte centrale bestuur werden vanaf de 16de eeuw steeds minder nieuwe schepenhuisen opgetrokken. De meeste waren vervangende nieuwbouwen van schepenhuisen die door calamiteiten beschadigd of bouwvallig waren: Antwerpen (1561-64), Halle (1616), Peer (1637), Borgloon (1668-1680), Blankenberge (1680), Diest (1724), Lokeren (1761), Roeselare (1769), ...

Het Wethuis voor het Vlaamse platteland.

Van oudsher kwam een lokale niet-stedelijke gemeenschap samen bij een schepenbank in open lucht onder een luifel of zelfs in de kerk. De oudste bewaarde landelijke wethuizen (een term die blijkbaar enkel in het Graafschap Vlaanderen voorkwam) dateren uit de 16de eeuw en werden opgetrokken in traditionele bak- en zandsteenstijl (Haasdonk 1578). Net als de schepenhuisen volgden de wethuizen de wijzigende architecturale smaak en er werden onder andere ook barokgebouwen opgetrokken (Wichelen 1682). Het wethuis bleef echter een uitzondering op het platteland. Er werd vooral vergaderd in herbergen en cafés.

1.2.2.2. Na de Franse Revolutie: geboorte van het gemeentehuis

Geschiedenis

De Franse Revolutie luidde een nieuw tijdperk in. Oude rechten en vrijheden vervielen en een nieuw democratisch bestel werd geboren. Sinds het Franse bestuur bleef de gemeente als alleenheerser op het lokale vlak over.⁶ Het waren vooral de steden die geschikte gebouwen hadden om hun nieuwe administratie in onder te brengen. De kleine gemeenten moesten het stellen met een kamer in het huis van de burgemeester of een herberg.

Wanneer de Belgische overheid in 1836 een gemeentewet uitvaardigt, is daarin geen sprake over de huisvesting van de gemeentendiensten. Het wettelijk verankeren van het idee 'gemeente' in 1836 zorgde wel voor een stijgend bewustzijn bij lokale besturen. Dat werd versterkt door de steeds groeiende bevoegdheden. Niet alleen was er een grotere

---

⁶ MIGOM S. 2006: Een huis voor de gemeenschap in: GRIETEN S., MIGOM S., SAS B., VAN DE VIJVER D., *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud Ambt en bouwpraktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen 1834-1970*, Brugge, 69.

vertegenwoordiging van burgers waardoor een gemeenteraadzaal nodig was, een huwelijk werd ook een burgerlijk feit waarvoor ook een trouwzaal nodig werd. Het idee van de burgerlijke stand beheerd door de gemeente betekende een revolutie op zich. Openbare werken, bouwaanvragen, onderwijs, militie en landbouw kwamen bij het takenpakket. Wanneer bleek dat de gemeentelijke taken dusdanig uitbreidden dat de vergaderingen in lokale cafés niet langer haalbaar waren, werden nieuwe gemeentehuizen opgetrokken. Een eerste golf van nieuwe gemeentehuizen wordt gesitueerd tussen 1836 en 1840.⁷ De meeste aandacht gaat op dat ogenblik echter naar armen- en ziekenzorg, scholenbouw en wegeninfrastructuur. Het is in de tweede helft van de 19de eeuw dat de bouw van gemeentehuizen zal bloeien.

Stijl en typologie

Er bestaat geen type 'gemeentehuis' met vaststaande kenmerken, plattegrond of opbouw. Hun verschillende ontstaans- en bouwgeschiedenis en verschillende stedenbouwkundige contexten, grootte van dorpen en steden, drang naar prestige, ... hebben zeer verschillende gebouwen opgeleverd. Een combinatie met andere functies zoals een schoolgebouw, politiekantoor, woning en brandweer zorgde voor bijkomende variatie.

Het gemeentehuis moest een representatief gebouw zijn waar het belang van de politiek en het bestuur van de gemeenschap vanaf straalde. Stilistisch zien de besturen in die periode in het neoclassicisme de burgerlijke idealen uit de beginperiode van de democratie weerspiegeld. Voorbeelden daarvan zijn de gemeentehuizen van Aalst (1828), Ninove (1835), Tienen en Schelle (1836), Deinze (1843), Kalmthout (1863), Dentergem (1864), ... In sterk eclectische vorm, vaak in ongepleisterde baksteen, zal het neoclassicistische gemeentehuis doorleven tot ver in de 19de-eeuw (Diegem 1854, Zottegem 1862, Peutie 1863, Smeerebbe 1867, Wetteren 1873, Baarle-Hertog 1877).

Daarnaast worden omstreeks 1840 de middeleeuwen met de opkomende stedelijke zelfstandigheid beschouwd als het te volgen voorbeeld. Het gevolg is een golf van neogotische gemeentehuizen, voornamelijk in de tweede helft van de eeuw: Wuustwezel (1836), Brecht (1859), Sint-Niklaas (1878), Stekene (1883), Borgerhout (1886-89), Niel (1890), Maldegem (1909), al dan niet met een naar de belforten refererende toren.

Een deel van de liberale burgerij herkende in de Vlaamse Renaissance, de traditionele stijl en de barok de te volgen burgerlijke idealen van de 16de eeuw: Vilvoorde (1873), Oostkamp (1882), Melle (1887), Zandhoven (1894), Laakdal (1897), Temse (1905).

Vanaf de jaren 1870 ontstond er een ware bloeiperiode. Voortaan waren de gemeentehuizen naar vormgeving en typologie duidelijk herkenbaar. Perrons, balkons, een belforttoren, wapens en blazoenen, opschriften, klokken en frontons behoorden tot de ruime vormentaal van de architect.

Vele kleinere gemeenten kozen ervoor om het gemeentehuis en het schoolgebouw samen uit te bouwen. Die meestal stereotiepe neoclassicistische gebouwen werden opgetrokken uit baksteen met accenten in blauwe hardsteen, bijvoorbeeld in Oubraker (1868) en Erembodegem (1874). Voorbeeldboeken van schoolgebouwen werden hierbij als inspiratiebron gebruikt maar, zoals blijkt uit dit onderzoek, werden deze ook vrijelijk toegepast. Officiële gebouwen in landelijke stijl werden vroeger bij het onderzoek, de inventarisatie en het beschermen vaak over het hoofd gezien, ten onrechte blijkt nu omdat ze samen met de kerk, pastorie, stationnetje, ... het karakteristieke en vertrouwde 19de-eeuwse beeld van vele Vlaamse dorpen uitmaken.

Louis Cloquet en zijn *Traité d'Architecture*

Het vijfdelige *Traité d'Architecture* uit 1898-1901 (2de deel, 331-364) van Louis Cloquet (1849-1920) vormt een mijlpaal in de bouw van gemeentehuizen. Voor de eerste keer wordt het programma van het gemeentehuis volwaardig besproken. Cloquet begint met de

---

⁷ idem

oorsprong van een stad- of gemeentehuis te definiëren en leidt er de cruciale elementen uit af: een publiek gebouw, belforttoren, 'perron', op de bovenverdieping een grote raadzaal, archiefruimtes en een kapel.

Het gemeentehuis diende centraal in het dorp opgetrokken te worden en moest getuigen van een goede architectuur waarbij aan de typische gemeentelijke aankondigingen werd gedacht. Een belforttoren was voor Cloquet onmisbaar.

De belangrijkste zaal in een modern gemeentehuis was voor hem de gemeenteraadzaal. Kleine gemeentes mochten zich beperken tot de bouw van een raadzaal. Grotere gemeenten hadden ook nood aan een schepenzaal, soms commissiezalen, een kabinet voor de burgemeester en een kabinet voor de schepenen van burgerlijke stand waar de huwelijken konden plaats vinden. Indien mogelijk dienden ook kabinetten voor de andere schepenen voorzien te worden en pas in laatste instantie moest er aandacht zijn voor de gemeentesecretaris en de administratie. Op de bovenverdieping kon een feestzaal ingericht worden die direct verbonden was met de inkomhal en eretrap. De gelijkvloerse verdieping kon volgens Cloquet dan weer plaats bieden aan secundaire functies zoals brandweerkazerne, politiekantoor en lijkenhuisje. Tot slot dienden ruimtes zoals diensttrappen, vestiaire en opslagruimtes voorzien.

Belangrijk was dat het gemeentehuis goed toegankelijk was met een ruim portaal en een ruime hal die de verschillende publieksruimtes verbond. Cloquet waarschuwde voor nutteloze gangen en pleitte voor centrale hallen waar alle kamers op uitkwamen. De gemeenteraadzaal, in direct contact met de inkomhal en zoals hoger reeds geschreven het liefst gesitueerd op de eerste verdieping, diende ingericht te zijn met aandacht voor luxe en uitstraling. In onze contreien werd volgens Cloquet vooral aandacht besteed aan haarden en lambriseringen. Er diende voldoende plaats voor het publiek voorzien te worden. Alle kamers moesten ruim zijn, goed verlicht en voorzien van hoge plafonds. De kabinetten en secundaire ruimten konden lagere plafonds krijgen.

Cloquet legde met zijn beschrijving eigenlijk een programma vast dat reeds vele decennia in Vlaanderen werd toegepast. Vanuit dat oogpunt is Cloquets *Traité* een eindpunt en conclusie van de bouw van gemeentehuizen in de 19de eeuw. Anderzijds beschrijft hij een bouwprogramma dat tot de tweede wereldoorlog niet wezenlijk zal wijzigen.

De provinciaal architecten

Hoewel het gemeentelijk patrimonium tot de bevoegdheid van de gemeentebesturen behoorde schoof de provinciale overheid graag haar provinciale architect naar voor als ideale persoon om de gemeenten bij hun bouwplannen te ondersteunen. Het was echter geen verplichting en verschillende steden en gemeenten kozen ervoor om zelf een gemeentelijke architect aan te werven of met andere architecten samen te werken. De provinciaal architecten maakten ontwerpen voor alle mogelijke openbare gebouwen.

In Vlaams-Brabant heeft architect Louis Spaak (1804-1893) in het midden van de 19de eeuw zijn stempel gedrukt op de vormgeving van de openbare architectuur. Uit het onderzoek van de gemeentehuizen in de Vlaamse Rand bleek Louis Spaak de nadruk te leggen op de gevels. Zijn interieurs zijn rudimentair. Van Louis Spaak werden verschillende gemeentehuizen in de Rand als onderdeel van een dorpsgezicht beschermd. Gezien het ontbreken van interieurelementen en daar verschillende van zijn gemeentehuizen reeds als dorpsgezicht werden beschermd, werden er geen bijkomende gemeentehuizen van Louis Spaak voor bescherming geselecteerd.

Na de Tweede Wereldoorlog

Tijdens het interbellum blijft het historisme belangrijk (Uitbergen 1925), het modernisme wordt slechts beperkt toegepast (Zelzate 1938). Pas na de Tweede Wereldoorlog is er een merkbare verandering waar te nemen in de nieuwbouw van gemeentehuizen. Het ceremoniële facet blijft aanwezig maar loketfuncties en administratie komen meer op de

voorgond. De gemeentehuizen blijven op traditionele leest geschoeid zonder evenwel expliciet naar een historische bouwstijl te verwijzen (Vlezenbeek 1952, Schriek 1956). Baksteen en natuursteen, net als verwijzingen naar historische volumes en vensterverdelingen blijven gebruikt. In de detailleringen zijn de gemeentehuizen moderner.⁸ In de interieurs worden nog steeds eikenhouten balken, houten lambriseringen en vereenvoudigde 'Vlaamse schouwen' toegepast.

De administratieve functies worden in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw zo belangrijk dat aparte administratieve centra worden opgericht zodat het gemeente- of stadhuis terug een meer officiële rol krijgt toebedeeld.

1.3. Selectie

Voor gemeentehuizen werden in 2008 en 2014 criterianota's geschreven voor de provincies Oost-Vlaanderen en Antwerpen. Net als in die eerste criterianota's worden onderstaande selectiecriteria toegepast:

- het gemeentehuis dient als dusdanig gebouwd te zijn. Herbestemmingen worden niet geëvalueerd. Omgevormde herbergen, scholen, kastelen, hoeven werden dus niet in de studie weerhouden.
- De gebouwen mogen niet of slechts beperkt verbouwd of gerenoveerd zijn zodat de oorspronkelijke configuratie en interieurinrichting herkenbaar is.
- De gemeentehuizen dienen opgetrokken te zijn op een centrale plaats in de gemeente en een uitgesproken architecturale vormgeving te hebben.
- Het interieur dient in voldoende mate bewaard te zijn. Daarbij werd voornamelijk gelet op de publieksruimten als de inkomhal, eventueel de eretrap, de raadzaal, feestzaal en of trouwzaal, de kabinetten van burgemeester en eventueel schepenen, lokettenzaal, ...

De drie geselecteerde gemeentehuizen in de Vlaamse Rand vormen een meerwaarde ten opzichte van de reeds bestaande beschermingen in de Vlaamse Rand. Tot nu toe werd het gemeentehuis enkel geëvalueerd in zijn ruimtelijke context. Gemeentehuizen zijn nu eenmaal opvallende gebouwen in een dorp. De monumentenbescherming van de drie nu voorgestelde gebouwen is gebaseerd op het feit dat ze allemaal:

- een opmerkelijke gevelarchitectuur hebben.
- ze alle drie gebouwd zijn door belangrijke architecten uit de 19de en 20ste eeuw.
- ze hun interieurindeling behielden en voor zover bekend ook hun muurvaste aankleding.
- ze de evolutie van een representatief 19de-eeuws gebouw naar een administratief gebouw uit de tweede helft 20ste eeuw aantonen.
- ze het onderscheid tussen een stadhuis (in de Vlaamse rand is enkel Vilvoorde een stad) en een gemeentehuis (de Vlaamse Rand is vooral een ruraal gebied) aantonen.

1.4. Bibliografie

CLOQUET L. 1900: *Traité d'Architecture*, Paris, 331-364.

CORNILLY J. 2016: *Architect en ambtenaar De West-Vlaamse provinciaal architecten en de 19e-eeuwse architectenpraktijk*, Leuven.

DELMELLE J. 1975: *Stadhuizen en gemeentehuizen van België*, Nieuwe gidsen 5, Brussel / Paris.

---

⁸ MIGOM S. 2006: Een huis voor de gemeenschap in: GRIETEN S., MIGOM S., SAS B. & VAN DE VIJVER D., *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud Ambt en bouwpraktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen 1834-1970*, Brugge, 75.

Beschermingsdossier: Gemeentehuis van Dworp, monument met overgangszone

DEVOS P. 1982: *De gemeentehuizen van Oost-Vlaanderen* (2dln), Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen, Gent.

DEVOS P. 1995: *Van belfort naar administratief centrum*, onuitgegeven document, Provincie Oost-Vlaanderen.

MIGOM S. 2006: Een huis voor de gemeenschap in: GRIETEN S., MIGOM S., SAS B. & VAN DE VIJVER D., *Sterk gebouwd en makkelijk in onderhoud Ambt en bouwpraktijk van de provinciale architecten in de Provincie Antwerpen 1834-1970*, Brugge, 69-76.

LOZE P. 1980: Poelaert, zijn leermeesters, zijn tijdgenoten en zijn mededingers in: VANDENDAELE R. (red), *Poelaert en zijn tijd*, Brussel, 145-148.

PEVSNER N. 1976, *A history of building types*, Princeton.

S.N. 1975: *Kathedralen en stadhuizen, Europees jaar voor het bouwkundig erfgoed*, Brussel.

VAN DE VIJVER D. 2003: Spaak, Louis in: VAN LOO, *Repertorium van de architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen, 516.

VAN LOO A. 2003: *Repertorium van de Architectuur in België van 1830 tot heden*, Antwerpen.

De Inventaris van het Onroerend Erfgoed, *Spaak, Louis* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/persoon/4530> (geraadpleegd op 26 juni 2017).

<https://www.vlaanderen.be/nl/gemeenten-en-provincies> (geraadpleegd op 26 juni 2017).

2. BESCHRIJVEND GEDEELTE Situering

Het gemeentehuis van Dworp is gelegen op de Alsebergsesteenweg 612, voorafgegaan door een plein en geflankeerd door het oorlogsgedenkteken en de schandpaal. Het gebouw dat zichtbaar is langs drie zijden, staat in de as van de gemeentehuisstraat die het gemeentehuis met de beschermde pastorie verbindt.

2.2. Historisch overzicht

Bouwgeschiedenis

De gemeenteraadbesprekingen gingen in Dworp tot 1845 door in herberg 'De Zwaan', gelegen op de hoek van de Alsebergsesteenweg en de Gemeentehuisstraat, rechtover de toenmalige Sint-Gorikskerk.

Door de aanleg van de Alsebergsesteenweg (1826-1833) kwam de middeleeuwse kerk met een hoek aan de steenweg te liggen (6.3. Documentatie, 1). Dat feit, gecombineerd met de bedenkelijke bouwfysische toestand van de kerk en de bevolkingstoename, maakte dat de kerkraad uitkeek naar een nieuwe locatie voor een nieuwe kerk. In 1890-94 werd de nieuwe Sint-Gorikskerk verderop in de straat opgetrokken.

In 1900-1902 werd op de plaats van de afgebroken kerk een nieuw gemeentehuis opgetrokken naar ontwerp van Henri Jacobs (6.3. Documentatie, 2).⁹ Het gemeentehuis

---

⁹ THEYS C. 1948: *Geschiedenis van Dworp*, Brussel, 239.

volgt de voorschriften van de *Traité d'Architecture* nauwgezet. Een postkaart uit 1920 (6.3. documentatie, 3) toont zelfs de aankondigingsborden die Louis Cloquet zo belangrijk vond. De ijzerzandsteen van de oude kerk werd verwerkt in het nieuwe gemeentehuis voor de plint, muurbanden en negblokken. Het haantje van de kerk kwam op het dak van het gemeentehuis te staan.

In 1958 werd door architectenbureau AVEMA uit Brussel een niet uitgevoerd ontwerp voor de herinrichting van de gemeenteraadzaal gemaakt. In de jaren 1970 toen het gebouw in gebruik was als politiekantoor, werden verlaagde plafonds geplaatst die de bovenlichten van de ramen afsluiten. De raadzaal werd bij een recente renovatie in haar oude staat en ruimtewerking hersteld. De sgraffito's werden in 1987 hersteld door de internationaal gereputeerde kunstenaar Maurits Nevens (1929-2017) die toen in Lot woonde. Momenteel is het gemeentehuis herbestemd als kinderopvang.

Architect Henri Jacobs

De gemeente Dworp stelde architect Henri Jacobs (1864-1935) aan als ontwerper van het nieuwe pand. Het gemeentehuis werd opgenomen en expliciet vermeld op pagina 35 van de oevrecatalogus van Henri Jacobs.¹⁰

Henri Jacobs (1864-1935) was de zoon van Jean François Jacobs, leraar en later inspecteur van het onderwijs. Henri was de vader van Henri Aimé Jacobs die tevens architect werd. Henri Jacobs volgde avondleergangen aan de Brusselse Academie voor Schone Kunsten van 1883 tot 1888. Overdag werkte hij ongetwijfeld bij zijn oom Pierre Jean die ook architect was. In 1884 werd hij landmeter. Vanaf 1888 was Henri effectief lid van de *Société Centrale d'Architecture de Belgique* wat er op wijst dat hij dan zeker als architect werkzaam was. Jacobs kreeg naamsbekendheid door het ontwerp van verschillende scholen in Brussel naast burgerwoningen en complexen van arbeiderswoningen.

Net afgestudeerd maakte hij deel uit van een groep jonge architecten die projecten onder provinciale leiding ontwierpen. Hij leerde de praktijk van het vak dan ook op het Brabantse platteland en niet in Brussel. Het succes kwam snel en reeds in 1894 bouwde hij onder controle van de provincie de kerk en de pastorij van Ruisbroeck (6.3. Documentatie, 4 & 5). Na de bouw van een lagere school in Laken in 1897 breekt hij door als architect voor schoolgebouwen. Jurion-de Waha vermeldt op pagina 35 het gemeentehuis van Dworp als een opmerkelijke opdracht uit het vroege oeuvre van de architect. Zijn stijl, die hij voornamelijk in Brabant toepast, is op dat ogenblik eerder traditioneel met een combinatie van bak- en natuursteen.

Hoewel hij steeds privéwoningen ontwierp, situeert dat deel van zijn oeuvre zich vooral na 1907. Op dat ogenblik verplaatst zijn werkterrein zich ook meer naar het huidige Brusselse gewest. Henri Jacobs staat bekend als één van de drie Schaarbeekse art-nouveau-architecten samen met Gustave Strauven en Frans Hemelsoet. Zijn architectuur vertegenwoordigt de meer rustige, stabiele en klassieke strekking van de art nouveau.

Uit een recensie in *Emulation* over het jaarlijkse *Concours de Facade* georganiseerd door de gemeente Schaarbeek in 1911 blijkt de waardering voor Jacobs ontwerpen: "*Une ordonnance distinguée et jeune, des détails gracieux, du sgraffiti, des fers dorés, des matériaux colorants et voilà les compagnons préférés de l'architecte JACOBS*".¹¹ De beschrijving is rechtstreeks toepasbaar op het gemeentehuis van Dworp dat enkele jaren ervoor werd opgetrokken.

---

¹⁰ JURION-DE WAHA F. 2013: *Le petit monde de l'architecte Henri Jacobs 1864-1935 Au coeur de l'art nouveau à Bruxelles*, Brussel, 35 & 339.

¹¹ DERWA R. 1994 : Henri Jacobs in: GUIOT M., DE WINTER C., DIERKENS F., LECOMPTE I. & DERWA R., *Trois architectes Schaarbeekois, Maîtres de l'Art Nouveau, Frans Hemelsoet, Henri Jacobs, Gustave Strauven*, schaarbeek, 18.

Na de Eerste Wereldoorlog verandert de vormtaal van Henri Jacobs grondig. Door het gebrek aan materialen en de opkomst van nieuwe materialen als beton evolueert zijn vormtaal. De samenwerking met zijn zoon Henri Aimé heeft ongetwijfeld ook invloed. De art deco en de cottagestijl doen hun intrede in zijn oeuvre.

2.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

Het gemeentehuis van Dworp is een vrijstaand bakstenen gebouw van vijf traveeën breed en twee bouwlagen hoog onder een pannen zadeldak. De lijstgevel, opgetrokken in geglazuurde baksteen en gerecupereerde ijzerzandsteen, wordt geritmeerd door de vooruitspringende inkomtravee en de omlopende vensternissen. De horizontale belijning wordt gevormd door de doorlopende natuurstenen plint, de sgraffito's en de gevellijst onder de kroonlijst.

De vooruitspringende ingangstravee die uitloopt op een trapgevel wordt gekenmerkt door het gebruik van verjongende steunberen met hardstenen afzaten en een omlopende vensternis waarbinnen de rondbogige poort, een hardstenen balkon met balkonvenster en een blind boogveld met de afbeelding van de Brabantse leeuw in sgraffito gevat zijn. In de geveltop staat het wapenschild van Dworp afgebeeld, uitgevoerd in hardsteen. De andere geveltraveeën worden gekenmerkt door verticale omlopende vensternissen, rechthoekige en tweeledige vensters op de benedenverdieping en vensters met segmentboogvormige bovenlichten op de bovenverdieping. De borstweringen worden gedecoreerd met sgraffito's in art nouveau die de thema's schrijnwerkerij, architectuur, industrie en het wapenschild van Dworp voorstellen. Details als vensterstijlen, onder- en bovendorpels, afdekstenen, druiplijst en afsluitingen van de steigergaten, zijn uitgevoerd in blauwe hardsteen. Op de muurdammen bevinden zich gesmede sierankers in art nouveau.

De achtergevel werd opgetrokken uit rode baksteen. De ongedecoreerde lijstgevel wordt net als de voorgevel geritmeerd door vensternissen waarin de rechte vensters op de benedenverdieping en segmentboogvormige vensters op de bovenverdieping gevat zijn. Dorpels, lateien en middenstijlen zijn uitgevoerd in blauwe hardsteen.

De zijgevels zijn uitgewerkt als trapgevels in dezelfde materialen als de voorgevel. De linker zijgevel heeft boven de vensters sgraffito's die de wapenschilden van Brabant en Dworp voorstellen.

Uitgezonderd de voordeur werd het buitenschrijnwerk vernieuwd evenwel door nieuw houten schrijnwerk dat de ritmering van het historische schrijnwerk herneemt. Het oorspronkelijke dakgebinte bleef bewaard. Een postkaart uit 1920 toont nog 8 dakvensters in het dakvlak aan de straatzijde (6.3. documentatie, 3).

In het interieur bleef de oorspronkelijke structuur met een centrale hal met de eretrap en een gang langs de achtergevel bewaard. Aan de beide uiteinden van het gebouw situeren zich twee achter elkaar liggende vertrekken. Rechts van de inkomhal liggen langs de straatzijde nog twee vertrekken naast elkaar. De oorspronkelijke vloeren uit granito in de hal, gang en kamer voorlinks en een tegelvloeren in de andere ruimten bleven bewaard net als de eretrap en het binnenschrijnwerk (vermoedelijk in pich pine) met hang- en sluitwerk. De eretrap vertoont eenvoudige decoratieve elementen die de art nouveau van Jacobs aankondigen. Verlaagde plafonds verbergen de voor zover nog aanwezige, oorspronkelijke, vlakke en op latten gepleisterde plafonds.

Op de bovenverdieping was de gemeenteraadzaal gevestigd en drie kantoortjes. Het middelste kantoor werd heringericht tot stookplaats en verleent via een houten wenteltrap toegang tot de zolderruimte.

De raadzaal is opgedeeld met twee bogen voorzien van gepleisterd lijstwerk. Een vlak plafond met afgeschuinde kanten overwelft de raadzaal. Tegen de achterwand staat een hardstenen schouwmantel. Ook op de bovenverdieping bleef het houten binnenschrijnwerk bewaard. De deur naar de raadzaal is dubbelvleugelig en is merkkelijk hoger uitgevoerd dan de deuren naar de aanpalende ruimtes.

2.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek in samenwerking met de gemeentediensten op 14 november 2017. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze fotografische registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken, bevindt het gebouw zich in goede bouwfysische toestand. Er zijn enkele zettingsscheuren zichtbaar, vermoedelijk als gevolg van een zetting van het aanpalende talud. De gemeente heeft een ingenieur aangesteld om de situatie te onderzoeken en herstellingen uit te voeren.

3. EVALUEREND GEDEELTE

3.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

Historische waarde

Goed bewaard voorbeeld van een gemeentehuis dat opgetrokken werd tijdens de tweede bouw golf van gemeentehuizen in de tweede helft van de 19de eeuw. Het gemeentehuis getuigt in zijn vormgeving en structuur van het steeds groeiende belang van de burgerlijke overheid in de 19de en 20ste eeuw en de noodzaak die gevoeld werd om representatieve gebouwen op te trekken waar de gemeenteraad en schepenen konden vergaderen.

Het gemeentehuis werd opgetrokken in 1901-1902 naar ontwerp van de jonge architect Henri Jacobs op de plaats van de gesloopte parochiekerk.

Architecturale waarde

Het gemeentehuis van Dworp is een uitzonderlijk goed bewaard voorbeeld van een landelijk gemeentehuis uit het begin van de 20ste eeuw dat perfect voldoet aan de beschrijving zoals Louis Cloquet die in zijn *Traité d'Architecture* omschrijft: centraal in het dorp gelegen met een goede architectuur en liefst een belforttoren, hier geïnterpreteerd als een trapgevel met wapenschild. Volgens de voorschriften bouwde het gemeentebestuur van Dworp niet enkel een raadzaal maar voorzag ook in verschillende kabinetten. Op de bovenverdieping werd de raadzaal / feestzaal ingericht, direct verbonden met de inkomhal en eretrap. De raadzaal diende ingericht te zijn met aandacht voor luxe en uitstraling wat in Dworp herkenbaar is in de hardstenen haard. Cloquet wijst in zijn *Traité d'Architecture* expliciet op het belang van haarden in raadzalen. Alle zalen moesten ruimtelijk zijn, goed verlicht en voorzien van hoge plafonds wat ook in Dworp werd toegepast. Belangrijk was dat het gemeentehuis goed toegankelijk was met een ruim portaal en dat een ruime hal de verschillende publieksruimtes verbond. Cloquet waarschuwde voor nutteloze gangen wat in Dworp herkenbaar is in de combinatie van een traphal en één gang die de volledige benedenverdieping ontsluit. Op de bovenverdieping komen alle ruimten effectief uit op de traphal.

Het gemeentehuis van Dworp behoort stilistisch tot de vooroorlogse periode van Jacobs. Op dat ogenblik bouwt hij woningen voor de Foyer Schaerbeekois, burgerhuizen en onderwijsgebouwen.¹² Zijn architectuur wordt dan gekenmerkt door traditionele bak en natuursteengebouwen. Soms werd de natuursteen vervangen door geglazuurde of anderskleurige baksteen voor kleurrijke accenten die de architecturale vormen met rechthoekige muuropeningen en segmentboogvormige vensters ondersteunen. De vormtaal werd aangevuld met hardstenen tussenposten, hardstenen en metalen lateien en sgraffito's.

Zowel de gepubliceerde plannen als foto's van arbeiderswoningen en burgerwoningen uit de vooroorlogse periode vertonen dezelfde kenmerken die ook in het gemeentehuis van Dworp worden teruggevonden. Ook daar past hij rode en gele baksteen toe op een natuurstenen onderbouw, samen met natuursteenelementen en metalen lateien.

Sgraffito's verschijnen omstreeks 1899 in de ontwerpen van Jacobs met als bekendste voorbeeld zijn eigen woning uit 1899 (6.3. Documentatie, 6). De plannen voor de cité de L'Olivier (Brussel) uit 1902 vertonen dan weer zeer expliciete art-nouveau-elementen voornamelijk in het smeedwerk en sgraffito's, net als in het gemeentehuis van Dworp (6.3. Documentatie, 7). De Brusselse burgerwoningen zullen nu zeer expliciet de art nouveau omarmen. Omstreeks 1910 lijkt echter de art nouveau ook voor Henri Jacobs voorbij en zal hij zich meer inspireren op de Franse kunststijlen van de 18de eeuw.

Interessant is de vergelijking van de gevel van de privéwoning van Jacobs uit 1899 met de voorgevel van het gemeentehuis van Dworp uit 1901-1902. Jacobs' gestructureerde aanpak is in beide gevels herkenbaar. Beide gevels steunen op een natuurstenen plint en

---

¹² JURION-DE WAHA F. 2013: *Le petit monde de l'architecte Henri Jacobs 1864-1935 Au coeur de l'art nouveau à Bruxelles*, Brussel, 55-130.

in beide gevels zijn de vensters gevat in omlopende nissen met negblokken in kleurrijke natuursteen uitlopend op een gebogen venster. Beide gevels vertonen graffito's onder de vensterdorpels. Waar de woning van Jacobs verticaal gericht is, is het gemeentehuis volgen de voorschriften van Cloquet in de breedte uitgewerkt.

Het gemeentehuis van Dworp positioneert zich met zijn combinatie van kleurrijke materialen, baksteen op een natuurstenen plint, rechthoekige en gebogen muuropeningen, geaccentueerd door middel van natuursteen, de sgraffito's en het smeedwerk met art-nouveau-inslag dus perfect in het oeuvre van Henri Jacobs van voor de eerste wereldoorlog. De art-nouveau-stijl, beperkt toegepast in het smeedwerk en de eretrap voorspellen reeds de zoektocht naar de ingetogen art nouveau die Jacobs in zijn stadwoningen zal toepassen. Samen met de kerk en pastorie van Ruisbroek wordt het gemeentehuis van Dworp vandaag tot de sleutelwerken uit het vroege oeuvre van Jacobs gerekend.

Oeuvre-overzicht in het Vlaams Gewest

Londerzeel (Steenhuffel), gemeenteschool, 1887-1888
Beersel (Dworp), gemeenteschool vergroting 1889-1890
Ninove (Aspelare), restauratie pastorie 1890
Kampenhout (Kampenhout), gemeenteschool, 1892-1895
Overijsse (Overijsse), restauratie kerk, 1893
Sint-Pieters-Leeuw (Ruisbroek), kerk, 1894
Tienen (Bost), gemeenteschool en onderwijzerswoning, 1894-1895 + 1895-1896 (inrichting)
Beersel (Dworp), meisjesschool, 1894-1896
Beersel (Alseberg), begraafplaats, 1895
Pepingen (Bellingen), gemeenteschool, 1895-1897
Halle (Buizingen), gemeenteschool, 1895-1897
Zaventem (Zaventem), gemeenteschool, 1895
Wezembeek-Oppem (Wezembeek), gemeenteschool, 1895-1898
Grimbergen (Borcht), gemeenteschool, 1896-1897 + 1903-1906
Halle (Halle), school, 1896-1897
Geetbets (Rummen), gemeenteschool, 1896
Sint-Pieters-Leeuw (Ruisbroek), gemeenteschool, 1896-1899
Sint-Pieters-Leeuw (Ruisbroek), pastorie, 1896-1898
Sint-Pieters-Leeuw (Ruisbroek), kerk, 1896-1898
Zaventem (Sterrebeek), kerk, 1896-1898
Sint-Pieters-Leeuw (Zuen), Pastorie, 1896
Pepingen (Bellingen), restauratie kerk, 1896-1897
Diegem (Diegem), gemeenteschool, 1896
Pepingen (Beert), pastorie, 1897-1898
Tervuren (Duisburg), gemeenteschool, 1897-1898
Halle (Halle), gemeenteschool, 1897-1900
Hoeilaart (Hoeilaart), gemeenteschool, 1897
Tienen (Hakendover), gemeenteschool, 1897
Sint-Pieters-Leeuw (Zuen), gemeenteschool, 1897-1898 + 1908 + 1923 (ism Henri Aimé)
Beersel (Lot), begraafplaats, 1897-1898
Beersel (Lot), pastorie, 1897-1899
Meisse (Meisse), gemeenteschool, 1897
Kapelle-op-den-bos (Nieuwenrode), gemeenteschool, 1897-1898
Diegem (Loo), gemeenteschool, 1898
Asse (Relegen), gemeentehuis, 1898
Ternat (Ternat), gemeentelijke jongensschool, 1898-1925
Gooik (Gooik), pastorie ommuring en bijgebouwen, 1900
Halle (Halle), bewaarschool, 1900-1902
Asse (Asse), gemeenteschool, 1900-1901
Halle (Halle), slachthuizen, 1901

Beersel (Dworp), gemeentehuis, 1901-1902
Beersel (Alseberg), meisjesschool, 1901-1902
Asse (Walfergem), gemeenteschool, 1901 +1903-1909
Halle (Halle), gemeenteschool sint-Rochus, 1904-1907 + 1930-1940 (in samenwerking met zijn zoon Henri Aimé Jacobs)
Asse (Asse), meisjesschool, 1905-1907
Kampenhout (Berg), gemeentelijke meisjesschool 1905-1907
Grimbergen (Grimbergen), gemeentehuis en jongensschool 1905-1907
Pepingen (Pepingen), restauratie kerk, 1905-1910
Campenhout (Relst), pastorie, 1905-1906
Sint-Pieters-Leeuw (Sint-Pieters-Leeuw), gemeenteschool, 1905
Londerzee (Londerzeel), gemeentelijke meisjesschool, 1906-1913
Sint-Genesius-Rode (Sint-Genesius-Rode), gemeenteschool en onderwijzerswoning Wauterbos, 1908-1912
Londerzeel (Londerzeel), jongensschool, 1911-1913
Tervuren (Tervuren), gemeenteschool, 1914
Pepingen (Pepingen), gemeentehuis en gemeenteschool, ca 1930
Sint-Genesius-Rode (Sint-Genesius-Rode), gemeentehuis, 1930-42 (in samenwerking met zijn zoon Henri Aimé Jacobs)

3.2. Motivering van het type bescherming

Gemeentehuis van Dworp wordt beschermd als monument met een overgangszone.

3.2.1. Motivering bescherming als monument

Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Het gemeentehuis is gebouw erfgoed met een authentiek exterieur en interieur in een bebouwde context waardoor een bescherming als monument voor de hand ligt.

3.2.2. Motivering van de overgangszone

Het gemeentehuis vormt samen met het oorlogsgedenkteken en de gereconstrueerde schandpaal een open ruimte in de dorpskern van Dworp die ruim zichtbaar is langs drie zijden van op de openbare weg (Alsebergsesteenweg en Belling). Om die openheid en zichtbaarheid te bewaren wordt een overgangszone afgebakend.

3.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

3.3.1. Afbakening beschermd monument

De afbakening beperkt zich tot het perceel waarop het gemeentehuis staat.

3.3.2. Afbakening overgangszone

De afbakening beperkt zich tot de aansluitende percelen en het openbaar domein en dat met het oog op het bewaren van de zichtlijnen op het monument.

3.4. Juridische toestand

3.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Het gebouw werd in 2017 opgenomen in de Inventaris van het Onroerend Erfgoed met ID 304467. Het gebouw is nog niet vastgesteld.

3.4.2. Ruimtelijke Ordening:

Het gemeentehuis is volgens het gewestplan 25. Halle-Vilvoorde-Asse van 7/3/1977 gelegen in woongebied.

4. BEHEERSVISIE

4.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het beschermingsbesluit.

4.1.1. Beheersdoelstellingen beschermd monument

Doelstelling van de bescherming als monument van het gemeentehuis is de bewaring van het gebouw in zijn huidige vorm naar opbouw, uitzicht, indeling en historische inrichting. Er wordt geen uitspraak gedaan over de functie van het gebouw en herbestemmingen behoren tot de mogelijkheden.

Het reconstrueren van de dakkapellen behoort tot de mogelijkheden.

De reconstructie van het historische schrijnwerk naar historisch uitzicht en constructiewijze behoort tot de mogelijkheden gezien het schrijnwerk in 2016 en 2017 fotografisch- werd geregistreerd.

Het is ongewenst om nieuwe constructies op te trekken tegen de voor- en zijgevel van het gemeentehuis. Een eventuele uitbreiding aan het hoofdgebouw kan gerealiseerd worden op perceel 1G tussen het gemeentehuis en Beling, aansluitend bij de sobere achtergevel van het gemeentehuis. Een nieuwbouw dient dan duidelijk inferieur te zijn ten opzichte van het hoofdgebouw wat gabarieten en vormgeving betreft.

4.1.2. Beheersdoelstellingen overgangszone

Voor de overgangszone zijn eveneens beheersdoelstellingen bepaald. Deze beheersdoelstellingen moeten er voor zorgen dat de erfgoedwaarden van het beschermd gemeentehuis zo goed als mogelijk gevrijwaard worden.

Deze bepalingen zijn op maat van de bescherming. Hieronder lichten we de beheersdoelstellingen toe zodat duidelijk is wat er mee wordt bedoeld.

Binnen de overgangszone dienen de zichtassen van op de openbare weg naar het gemeentehuis gevrijwaard te worden, meer bepaald op de gedecoreerde voor- en zijgevels van het gemeentehuis. Er is niet bepaald hoe deze ruimte gebruikt of ingericht moet worden.

4.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden er van aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechtouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen. Dat zijn deze:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;
- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

4.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een verkavelingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is vraagt de vergunningverlener (de gemeente of de Vlaamse overheid) advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

5. BRONNEN

Gemeentearchief Beersel, Gemeentearchief Dworp Dossier (ver)bouw(ing) gemeentehuis.

BRASSINE J. 1991: *Beersel, onze 5 deelgemeenten op de drempel van de 20e eeuw*, s.l.
DE PAGE I & SCHAACK C. 2003: *400 façades étonnantes à Bruxelles*, Brussel, 61.
DERWA R. 1994 : Henri Jacobs in: GUIOT M., DE WINTER C., DIERKENS F., LECOMPTE I. & DERWA R., *Trois architectes Schaerbeekois, Maîtres de l'Art Nouveau, Frans Hemelsoet, Henri Jacobs, Gustave Strauven*, Schaarbeek, 16-19.

GERRITS J. 1985: *Gids voor Vlaanderen, toeristische en cultuurhistorische encyclopedie van de Vlaamse gemeenten*, s.l.

JURION-DE WAHA F. 2013: *Le petit monde de l'architecte Henri Jacobs 1864-1935 Au coeur de l'art nouveau à Bruxelles*, Brussel.

S.N. 1935: *Toerisme* 16.4.

S.N. 1958: *Geschiedenis van Huizingen en zijn kasteel, De Brabantse Folklore* 138.

THEYS C. 1948: *Geschiedenis van Dworp*, Brussel.

VERBESSELT J. 1986: *Verdwenen en verplaatste dorpscentra in Brabant, Eigen schoon en de Brabander* 68.1-3, 1-26.

HERMANS G. 1920: *Tourneppe-lez-Hal Gemeentehuis – Maison Communal* [online] <https://www.delcampe.net/fr/collections/cartes-postales/belgique-beersel/dworp-tourneppe-gemeentehuis-met-animatie-379276627.html> (geraadpleegd op 29 september 2017).

VANHASSEL G. 2017: *Kunstglazenier Maurits Nevens uit Beersel overleden* [online] <http://www.ringtv.be/nieuws/kunstglazenier-maurits-nevens-uit-beersel-overleden> (geraadpleegd op 22 november 2017).

S.N. 2013-2014: *Avenue Maréchal Foch 9, 11* [online] http://www.irismonument.be/fr.Schaerbeek.Avenue_Marechal_Foch.9.html (geraadpleegd op 30 november 2017).

S.N. 2013-2014: *Cité de l'Olivier* [online] http://www.irismonument.be/fr.Schaerbeek.Rue_L_Olivier.16.html (geraadpleegd op 30 november 2017).

S.N. 2017: *overlijdensbericht Maurits Nevens* [online] <http://www.wimvanderlinden.be/rouwbriefen/MauritsNevens.pdf> (geraadpleegd op 22 november 2017).

6. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

6.1. Omgevingsplan bij de bescherming

6.2. Fotobijlage

De fotobijlage bij het ministerieel besluit bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

6.3. Documentatie

Bevat onder meer kaarten, plannen en historische foto's.